

Leonard Górka

"Erlösung in Christentum und Buddhismus", wyd. Andreas Bsteh, Mödling 1982 : [recenzja]

Collectanea Theologica 53/2, 182-183

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W części trzeciej przedstawia ks. Kowalczyk poglądy Schelera, Blondela i Bergsona, którym wspólne jest dochodzenie do Boga na drodze pewnej intuicji. Ta intuicja przybiera u Schelera postać obiektywnego poznania wartości. U Blondela jest nią afirmująca samą siebie idea Boga, a u Bergsona doświadczenie religijne, które dochodzi do szczytu w przeżyciach mistyków.

Część czwarta analizuje różne, bardzo rozbieżne drogi do Boga. James akceptuje religię, gdyż jest przydatna do życia. Jego Bóg odbiega w wielu aspektach od pojęcia Boga chrześcijańskiego. Whitehead bada strukturę tego, co nazywa rozwijającym się procesem i dochodzi do pojęcia Absolutu bardziej zbliżonego do chrześcijaństwa, niż Absolut Jamesa. Poglądy Bubera, którego teizm pozostaje niekwestionowany i ściśle oparty na Biblii, koncentruje autor wokół dialogowego stosunku „ja” do „ty”, który czyni z Bubera właściwego twórcę teorii dialogu.

W części piątej wreszcie zostają omówieni filozofowie wyznający pewne założenia filozofii egzystencjalnej, ale bardzo różniący się jeżeli chodzi o ich stosunek do problemu Boga. Zdecydowanymi teistami są tu Kierkegaard i Marcel, wyraźnym ateistą — Sartre, — a Heidegger wydaje się ewoluować od postawy agnostycznej do ukrytego teizmu, co autor ujmuje w określeniu: „od milczenia o Bogu do milczenia wobec Boga”.

Tak pobieżne omówienie treści książki nie może oddać oczywiście sprawiedliwości nie tylko poglądom poszczególnych filozofów, ale też — przede wszystkim — samemu autorowi. Pozwoli może jednak ocenić wielką pracę polegającą na syntetycznym przedstawieniu tak różnych systemów i na ułatwieniu orientacji w całym lesie zagadnień. Niech nam na koniec będzie wolno wyrazić jeszcze jedno życzenie pod adresem tej bardzo pożytecznej monografii. Przydałby się bardzo rozdział zawierający pewne podsumowanie czy wnioski z tak przedstawionej panoramy. Przedsięwzięcie na pewno trudne, ale — jak się wydaje — możliwe do realizacji w następnych wydaniach książki.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Erlösung in Christentum und Buddhismus, wydał Andreas Bsteh, Mödling 1982, Verlag St. Gabriel, s. 198 (*Beiträge zur Religionstheologie* t. 3).

Pluralizm to nie tylko jedno z obiegowych haseł teologicznych naszych dni. Jest to również bardzo istotne zadanie do urzeczywistnienia w konkretnej egzystencji różnych religii, jeżeli chcą one stworzyć możliwość realnej i owocnej współpracy dla dobra i zjednoczenia ludzkości. Jest to zadanie niewątpliwie trudne, bo wymagające myślenia wartościującego i krytycznego również w stosunku do swojej własnej tradycji religijnej.

Dla chrześcijaństwa i buddyzmu, aczkolwiek odmiennych co do kultury, obyczajów, wierzeń i przekonań, wspólnym mianownikiem konfrontacji jest koncepcja człowieka, interpretacja sensu jego istnienia; jest nim także wezwanie do zbawienia czy wyzwolenia, do przekroczenia granic ludzkiej egzystencji i do przezwyciężenia zła.

Tym właśnie zagadnieniom poświęcona jest prezentowana książka, trzecia już z kolei w serii *Przyczynków do teologii religii*. Pierwsza w tej serii pozycja dotyczyła funkcji uniwersalizmu chrześcijańskiego w pluralistycznym świecie, przedmiotem drugiej natomiast było pojęcie Boga w islamie i chrześcijaństwie. Niniejszy tom zawiera teksty referatów wygłoszonych w dniach 10—13 czerwca 1981 r. podczas międzynarodowego sympozjum zorganizowanego pod patronatem księży werbistów w Mödling k. Wiednia. Pełny temat obrad brzmiał: *Zbawienie w rozumieniu buddyzmu i chrześcijaństwa*. Autorami tekstów są wybitni uczeni i intelektualiści, reprezentujący chrześcijaństwo i buddyzm. O postawie każdej z tych religii wobec tajemnicy zbawienia mówili zatem jej przedstawiciele, a więc z pozycji znawcy, badacza, ale zarazem i wyznawcy. Dane biobibliograficzne o autorach umieszczono w aneksie na końcu książki.

W specyfikę współczesnego dialogu chrześcijańsko-buddyjskiego wraz z jego swoistymi trudnościami i nadziejami wprowadzają dwa pierwsze artykuły książki (F. Buri i H. Dumoulin). Z kolei po analizie chrześcijańskiej wizji wewnętrznej potrzeby zbawienia człowieka (P. Henrici) następuje wnikliwe przedstawienie idei zbawienia w buddyzmie ze szczególnym uwzględnieniem tradycji Teravady (J. Dhira sekera) oraz Mahayany (H. Nakamura). Analogicznie dwa następne artykuły kreślą istotne aspekty chrześcijańskiej wizji zbawienia: z jednej strony formułują fundamentalne tezy doktryny katolickiej (K. Rahner), z drugiej natomiast strony ukazują przemyslenia luterńskiej tradycji, z podkreśleniem antropologii jako miejsca spotkania chrześcijańsko-buddyjskiego myślenia (W. Pannenberg). W pozostałych dwóch artykułach nawiązano do źródłowych przekazów obu religii: do podstawowych wypowiedzi biblijnych o zbawieniu (N. Füglistner), a w obrębie buddyzmu — do pierwotnego sensu tzw. „innej mocy” w buddyjskiej ścieżce zbawienia (Y. Takeuchi). Dodać trzeba, iż rażąco odczuwalna jest w tym zestawie nieobecność myśli prawosławia chrześcijańskiego, co niewątpliwie zubożyło chrześcijański obraz tajemnicy zbawienia. Pojmując bowiem zbawienie nie tyle w kategoriach moralno-jurydycznych, co ontologicznych (przemienienie, odrodzenie, uzdrowienie, przeobstwienie), myśl wschodniego Kościoła jest z tej właśnie racji bardziej otwarta na możliwość przemiany nawet po śmierci, a tym samym bliższa wrażliwości duchowej Dalekiego Wschodu.

Niemniej uznać trzeba niezaprzeczalny walor obu stronnych dociekliwych analiz dotyczących pojęć zbawienia i samozbawienia, wyzwolenia i nirwany, wokół których propagowane są często nie dość jasne przedstawienia.

Na szczególną uwagę zasługuje bardzo otwarta refleksja K. Rahnera, który zwraca uwagę, iż w chrześcijańskiej soteriologii obserwujemy usprawiedliwioną i trwającą ciągle historię wydobywania różnych aspektów tajemnicy zbawienia bez naruszania zobowiązującej treści dogmatycznej. Istnieją ciągle „puste miejsca” — podkreśla Rahner — w naszej abstrakcyjno-formalnej doktrynie o eschatologicznej pełni. Być może miejsca te mogłyby być wypełnione pojęciami i wartościami innych religii? (s. 126 n) Ta ekumeniczna propozycja bliska jest myśli Soboru Watykańskiego II, który stwierdza, iż „Kościół katolicki nic nie odrzuca z tego, co w religiach owych jest prawdziwe i święte...”, nierzadko bowiem „...odbijają promień owej Prawdy, która oświeca wszystkich ludzi” (DRN 2).

Kolokwium mōdlnińskie, jak również prezentowaną książkę, powitać należy jako ewenement i ważną datę w historii współpracy intelektualnej między chrześcijanami i buddystami. Zaprezentowany materiał dostarcza cennych impulsów dla otwartego myślenia chrześcijańskiego, wyznacza perspektywę dalszego dialogu, a nadto umożliwia zgłębienie własnej tożsamości chrześcijańskiej.

ks. Leonard Górka SVD, Lublin

Paul EVDOKIMOV, *Le Buisson ardent*, Paris 1981, Editions P. Lethielleux, s. 176 (*Collection Bible et Vie Chrétienne: Nouvelle Série*).

Książka jest zbiorem artykułów wybitnego teologa prawosławnego Paula Evdokimova (†1970) opublikowanych w latach 1953—1965 na łamach „Bible et Vie Chrétienne”. Jest więc owocem wieloletniej ekumenicznej współpracy Evdokimova z czasopiśmie wydawanym przez znaną i zasłużone zwłaszcza dla ruchu biblijnego i liturgicznego benedyktyńskie opactwo w Maredsous (Belgia).

Evdokimov jest znany polskiemu czytelnikowi. W 1964 roku ukazała się w tłumaczeniu ks. J. Klingera jego główna praca *L'Orthodoxie (Prawosławie — I.W. „Pax”)*. Ponadto spolszczono niektóre artykuły (por. *Duch Święty a modlitwa o jedność*. Znak 14, 1962, 860—870; *O modlitwie, tamże* 27, 1975, 404—410; *Kościół domowy, tamże* 30, 1978, 845—856). Mieści się on